

N IET ÉÉN WORDEN MAAR SAMEN ZIJN

LUUK VAN MIDDELAAR EN THIERRY BAUDET IN DEBAT OVER EUROPA

Europa: het minste wat je erover kunt zeggen is dat het over de tong gaat. Neem nu donderdag 29 maart 2012, de dag waarop de redactie van *Ons Erfdeel* haar jaarlijkse dubbelinterview heeft gepland, met dit keer Europa als thema. 's Morgens in de trein op weg naar Brussel, de plaats van het gesprek en – niet zelden in pejoratieve zin – een *pars pro toto* voor de Europese Unie, lezen we in de gratis forenzenkrant *Metro* vier artikelen die Europa als onderwerp hebben. Op de voorpagina luidt het: “Europa maakt bellen in het buitenland betaalbaar”, verderop is het nieuws negatief: “Griekse crisis wakkert racisme aan” (in een EU-reeks met als slagzin “Iedere week duikt *Metro* de Europese coulissen in”); “Spanje zal noodhulp moeten vragen” en “Europa werkt aan noodfonds van 940 miljard”. Het actuele Europa-debat in vier krantenkoppen: één positieve verwezenlijking van de Unie, drie berichten over de aanhoudende economische crisis.

Het woord is gevallen: crisis. Hendrik Vos, moderator van dit dubbelgesprek, hangt er ook zijn eerste vraag aan vast. Vos (°1972) is professor politieke wetenschappen aan de Universiteit Gent en doet onderzoek naar Europese besluitvorming, waarover hij meerdere boeken publiceerde. Hij wordt ook veel gevraagd als commentator in de Vlaamse media. De geïnterviewden zijn twee Nederlanders: Luuk van Middelaar en Thierry Baudet. Historicus en politiek filosoof Van Middelaar (°1973) werkt als speechschrijver op het kabinet van Europees president Herman Van Rompuy. Hij publiceerde met *De passage naar Europa* (2009), de boekversie van zijn proefschrift, een eigenzinnige, veel geprezen en ook in het Frans vertaalde politieke geschiedenis van de Europese Unie. Ook de uitgave van zijn doctoraalscriptie *Politicide: De moord op de politiek*

PIETER COUPÉ

werd in 1979 geboren in Gent. Studeerde Germaanse talen aan de Universiteit Gent en volgde een postgraduaat journalistiek aan de Hogeschool-Universiteit Brussel.

Is redactiesecretaris-eindredacteur van *Ons Erfdeel*. Werkte voordien bij de kranten *Gazet van Antwerpen* (2003-2004) en *De Morgen* (2005-2010) als eindredacteur.

Adres: Murissonstraat 260, B-8930 Rekkem.

HENDRIK VOS

Werd in 1972 geboren in Mechelen. Studeerde politieke wetenschappen aan de Universiteit Gent. Is directeur van het Centrum voor EU-studies aan diezelfde universiteit. Publiceerde onder meer de boeken *Besluitvorming in de Europese Unie*. *Een survival kit* (2006, nieuwe editie in 2011) en *De impact van de Europese Unie: beleidsterreinen, strijdpunten en uitdagingen* (2008), beide uitgegeven bij Acco. Samen met Rob Heirbaut publiceerde hij *Hoe Europa ons leven beïnvloedt* (2008, Standaard Uitgeverij).

Adres: Korte Meer 1, B-9000 Gent

in de Franse filosofie (1999) kreeg lovende recensies. Baudet (°1983) is jurist en historicus, en publiceerde met Michiel Visser de essaybundels *Conservatieve vooruitgang* (2010) en *Revolutionair verval* (2011). Zijn proefschrift verscheen eerder dit jaar in twee talen – in het Engels als *The Significance of Borders*, in het Nederlands als *De aanval op de natiestaat*. Baudet geeft regelmatig commentaar op de actualiteit in de Nederlandse media. In *NRC Handelsblad* heeft hij een tweewekelijkse column, waarin hij zich kritisch toont over de EU. Op 9 maart 2012 had hij het bijvoorbeeld over “de onvermijdelijke ontbinding van de Europese Unie” en schreef hij: “Het werkt niet. En het zal nooit werken.”

Van Middelaar (LvM) in gesprek met Baudet (TB), de “rechterhand” van de Europese president tegenover een scherpe eurocriticus: het leverde een boeiend, bij momenten erg pittig debat op over de fundamenten van de EU, zoals u hierna kunt lezen. Maar eerst terug naar de eurocrisis en de openingsvraag van Hendrik Vos (HV).

HV: *Wat er nu aan de hand is in Europa kunnen we niet negeren: de crisis van de euro. Het is misschien wel de eerste keer dat een Europees thema overal in de EU op eenzelfde moment in het nieuws zit. Blijkbaar krijg je pas een Europees debat als de EU zelf op haar grondvesten daverd. Luuk, wat moet je met deze overweging, die je zelf ook hebt gemaakt bij de Franse vertaling van “De passage naar Europa?”*

LvM: “Zo gaat het wel vaker. En het geeft aan wat de grenzen zijn van zo’n Europees debat. Het is heel moeilijk om mensen zomaar te interesseren voor wat de EU doet: men denkt immers dat het alleen over economie gaat. Maar op dit soort crisismomenten

komt weer aan het licht waarom de EU bestaat, wat daarvoor de – deels onderliggende – motieven waren. En dat merk je dan ook in de politieke debatten. 2011, zeker de tweede helft, vond ik erg fascinerend. Omdat mensen heel sterk voelden, misschien wel voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog, dat ze samen in één schip zitten. In ieder geval heeft de bevolking van landen in de eurozone ondervonden dat wat het ene land doet een directe impact heeft op het andere. Dat is zo in economisch opzicht: fraude in Griekenland, schulden in Italië en huizenbubbels in Ierland kunnen een impact hebben op Nederland, Vlaanderen, Portugal en vice versa. Maar je hebt ook de politieke verwevenheid: besluiten van één parlement, of het nu het Finse, het Duitse of het Italiaanse is, worden in heel Europa nauwlettend in het oog gehouden. Zo zie je dat de gebeurtenissen zelf de mensen veel meer voor Europa kunnen interesseren dan heel wat van de goed bedoelde ideeën die de afgelopen zestig jaar zijn ontwikkeld. Sommige daarvan hebben overigens wel gewerkt – er wappert nu bijvoorbeeld een Europese vlag – en andere niet. Uiteindelijk zal de relatie tussen de EU en de bevolking worden bepaald door de mate waarin de Unie voor zichzelf een plaats tussen de gebeurtenissen kan opeisen en daarin geloofwaardig kan opereren.”

TB: “Sta me toe het hier even over nemen. Wat je daar net zegt, zal precies door deze crisis *niet* gebeuren: de EU kan *geen* legitieme plaats innemen in de besluitvorming op nationaal niveau. Bij de nationale bevolking zie je een toenemende vervreemding van de EU. De solidariteit die nodig is voor een gemeenschappelijke munt bestaat op Europees niveau totaal niet. Ik denk dus dat deze crisis het begin van het einde is.”

HV: Op die vervreemding, en daarmee samenhangend de legitimiteit van het Europese project, gaan we straks in. Luuk zegt dit: beslissingen van één parlement in één EU-land hebben gevolgen voor de parlementen in alle andere EU-landen. Wij zijn in die Unie dus heel sterk aan elkaar geklonterd geraakt...

TB (*onderbreekt*): “... Feitelijk is dat juist, dat is een constatering.”

LvM: “En dat is nieuw, terwijl men nog vaak anders tegen Europa aankijkt. Waar ik me in analyses tegen verzet, is de nog altijd vrij courante definitie van Europa als het Europa van de instellingen. En die Europese Unie zou alleen maar een volwassen politiek project kunnen worden als we in de toekomst de voorzitter van de Europese Commissie rechtstreeks kunnen verkiezen, om maar een van de ideeën te noemen die momenteel weer rondgaan. Het idee van: we moeten één Europees Parlement hebben, één Europese regering of anders valt de boel uit elkaar. Er verschijnt elke week wel een boek met een titel als *Eurozone: federatie of ineerstorting*. ‘*Fédération ou éclatement*’, las ik onlangs. Terwijl volgens mij dit aan de hand is: het Europese proces staat inderdaad onder grote spanning en de afloop is uiteraard ongewis. Maar die spanningen zijn de

afgelopen twee jaar wel beheerst gebleven, op het niveau van de regeringen en zelfs tussen de bevolkingen. Natuurlijk zie ik ook wat er in de populaire pers verschijnt, wat *Bild* over de Grieken schrijft, wat de Grieken over Duitsers zeggen. De spanningen zijn wel degelijk hoog opgelopen. Zodra er verwijzingen naar de Tweede Wereldoorlog opduiken, weet je dat er iets aan de hand is in Europa. Maar toch is er steun bij de meerderheid van de bevolkingen om door te gaan.”

TB: “Waar baseer jij je op voor het idee dat er meerderheden zijn?”

LVM: “Toevallig zag ik net nog een opiniepeiling over Finland, net als Nederland een van de laatste AAA-landen. Meer dan de helft van de Finse bevolking is voor Europa en voor het lidmaatschap van de eurozone. Maar tegelijk is er een grote polarisatie. De minderheden die tegen zijn, worden meer gehoord. Nu is Finland één voorbeeld, belangrijker is de Duitse publieke opinie. Bondskanselier Angela Merkel vaart een steeds meer pro-Europese koers en wordt daarvoor gesteund. Om haar aan te vallen dekt de linkse oppositie, de sociaaldemocraten en de groenen, niet de eurosceptische flank af, maar kiest ze juist de pro-Europese kant, inclusief een pleidooi voor *eurobonds* en andere dingen die voor veel Duitsers misschien wel taboe zijn. En de meest eurosceptische partij in Duitsland, althans de partij die het meest terughoudend is inzake verdere economische integratie, de liberalen van de FDP, staat heel laag in de peilingen. Ik denk dat je niet al te veel vanuit Nederlandse verhoudingen kunt extrapoleren naar andere EU-landen.”

HV: Thierry, waarom vind jij het belangrijk dat het project legitiem is? Kun je niet zeggen: de realiteit is nu eenmaal dat die landen aan elkaar geklonterd zitten, we moeten er nu voor zorgen dat we goed besturen? Dat was heel lang het idee: zorg dat je de EU goed bestuurt, de liefde van de bevolking heb je niet nodig.

TB: “Dat is een waanidee. Je kunt natuurlijk zeggen: we schaffen gewoon de democratie af. Maar ik ben een democraat, ik geloof in het idee dat je als volk zelfbeschikking hebt. Ik vind het persoonlijk ook heel belangrijk; ik wil invloed kunnen hebben op het beleid. En dat kan alleen maar binnen een nationale gemeenschap. Nu het Europese project ontdaan is van de heilige aura die het lang gehad heeft, zie je hoe snel in heel Europa de steun afkalft. Europa is een doodlopende weg ingeslagen.”

HV: Kan een democratie alleen bestaan op nationaal niveau? De natiestaat is van relatief recente datum: is de Europese Unie niet weer een volgende stap in de geschiedenis waarbij je de democratie op een andere manier moet organiseren?

TB: “Goed, dan krijg je een Europese natiestaat. In theorie kan dat, neem als voorbeeld de Verenigde Staten. Alleen zie ik dat in de praktijk absoluut niet gebeuren, voor mij is dat een volstrekt onhaalbare kaart. Maar ik geloof wel in de tegenstelling die jij

daarnet schetste, Luuk: federale staat of ineenstorting. En ik vind ineenstorting een hoopvol perspectief. Het is hoopgevend dat we er nog onderuit kunnen.”

HV: Kunnen we er nog wel onderuit?

TB: “Er is geen newtoniaanse wet die bepaalt dat de landen van Europa voor altijd in de Europese machinerie blijven.”

LvM: “Inderdaad niet. Maar ik vraag me af wat de consequenties zouden zijn, en of die aantrekkelijk en hoopvol zijn. En of de bevolking de hoopvolheid van die consequenties, in hun volle omvang, ook deelt.”

TB: “Dat zijn allemaal vragen, maar ik wil in ieder geval mijn alternatieve scenario bespreken. Europa is de verkeerde weg ingeslagen door in te zetten op politieke eenwording en door de gemeenschappelijke Europese markt zo te interpreteren dat er nivellering van die markt optreedt. We moeten naar een vrijhandelszone die veel groter is dan de huidige zevenentwintig landen, waarbij we ook toegang krijgen tot de enorme markten in Turkije en Noord-Afrika. Waarbij we onze politiek nationaal regelen, maar wel in allerlei bondgenootschappen zitten, bijvoorbeeld de NAVO. Dat is een meer realistische en een veel betere koers. Dan behouden we ook het voordeel dat Europa altijd gehad heeft, zijn decentrale organisatievorm. Dat maakt het bestuur namelijk veel efficiënter. Ik zie daar dus enorm veel voordelen.”

HV: Waarom is het zinvoller om Europa meer te laten zijn dan een vrijhandelszone?

LvM: “Die keuze is vanaf het begin gemaakt.”

HV: Ja, maar wat is de meerwaarde?

LvM: “Daar kom ik zo op terug, maar het beeld dat Thierry zopas schetste, heeft men in de jaren vijftig overwogen...”

TB: “... en verworpen. Ten onrechte.”

LvM: “Het is verworpen omdat de zes stichters van de Europese Economische Gemeenschap – min Nederland, dat als enige zijn twijfels had – meenden dat dit een onvoldoende hechte band zou zijn. De EEG ontstond vanuit de wens om landen beter te doen samenwerken...”

TB: “... Nee, vanuit de wens om oorlog te voorkomen. Dat bedoel je toch?”

LvM: “Die twee motieven hebben altijd door elkaar gespeeld. Enerzijds nooit meer oorlog, anderzijds hadden de Franse en de Duitse leiders vanaf het begin het idee dat Europa in staat moest zijn zelf zijn boontjes te doppen op het wereldtoneel tegen grootmachten zoals, in die dagen, de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten, en zoals nu China en anderen. En jouw idee van een vrijhandelszone met Turkije vind ik vrij grappig. We hebben al vijftien jaar een douane-unie met Turkije.”

TB: “Een douane-unie is iets anders dan een vrijhandelszone.”

LvM: “Met Turkije kun je vrij verhandelen wat je wilt, het is zelfs nog meer dan een douane-unie.”

TB: “Nee, want er zijn nog steeds allerlei restricties vanuit de Europese Unie en dat weet jij ook. De EU ondersteunt, onder andere via de gemeenschappelijke landbouwpolitiek, heel veel protectionistische maatregelen en dat maakt onze markten de facto niet zo open voor buiten-Europese handelaren als ze op papier misschien lijken.”

LvM: “Dat is wel zo. Een vrijhandelszone betekent dat alle producten nu vrij verhandeld kunnen worden met elkaar.”

HV: Met als uitzondering een paar landbouwproducten, inderdaad. Voor het overige heb je wel degelijk een vrijhandelszone.

TB: “Oké, dan laten we dit thema even rusten. De kern van de zaak is dat Europa heeft ingezet op Europese eenwording. En dat project stagneert.”

LvM: “Daar zijn we het dan niet over eens. Jouw stelling is: of we gaan naar een federatie toe of de boel valt uit elkaar. En dat betwist ik, mijn analyse van de situatie is deze: er is iets gegroeid dat anders is dan een federatie of een kopie van de Verenigde Staten van Amerika op het Europese continent. Ik ben het met jou eens dat het niet realistisch is om dat laatste ten volle uit te voeren. Daarvoor zijn de EU-lidstaten cultureel en historisch te divers. Wat evenwel niet betekent dat we uit elkaar gaan vallen. Integendeel: de band tussen de lidstaten kan de huidige spanningen prima aan. Europa is niet op weg om één staat te worden, de Europese Unie is een club van landen die steeds meer met elkaar verweven raken omdat alle individuele regeringen de afweging maken dat lid blijven van die club de beste manier is om de veiligheid en de welvaart van hun bevolking te garanderen.”

HV: De essentie van de EU is dat het een club van landen is die beseffen dat ze elk apart in de wereld van vandaag te klein zijn om met een aantal grote uitdagingen om te gaan. Ze maken samen wetten, omdat dit beter is voor de economie, voor de consumentenbescherming, voor het milieu, voor de dierenbescherming, enzovoort. Omdat ze het samen beter doen dan elk afzonderlijk.

TB: “Omdat de politieke elites dat tot op zekere hoogte geloven.”

HV: En jij gelooft dat niet?

TB: “Nee, natuurlijk niet. Dat is absoluut flauwekul.”

HV: Jij denkt dat Nederland perfect in staat zou zijn om...

TB: “... Het is ook een leugen! (tot Luuk) Ik vraag me af of jij het gelooft als je het zegt.

Het is in essentie een leugen dat je een politieke bestuursvorm kunt hebben die democratisch is, niet bureaucratisch, en die toch geen federatie is en ook geen intergouvernementeel samenwerkingsverband. Die leugen zien we nu toch gewoon? Als je een monetaire unie hebt, moet je geleidelijk aan politieke zaken centraliseren; als je intern een vrij verkeer van personen hebt, dan zul je het immigratiebeleid en geleidelijk aan ook het buitenlandse beleid centraal moeten regelen. En als je een gemeenschappelijk buitenlands beleid hebt, zul je op een zeker moment een gemeenschappelijk leger moeten hebben. Alle attributen van statelijkheid, van soevereiniteit, zullen uiteindelijk leiden tot zo'n federatie, om te waarborgen wat is afgesproken in het eigenbelang. Het is mij eerlijk gezegd een raadsel dat deze leugen nog altijd wordt gedebiteerd en dat zoveel mensen dit slikken, want het is toch evident dat de EU de attributen van statelijkheid wil aannemen? Dat Catherine Ashton een Europees ministerie van Buitenlandse Zaken aan het opzetten is. Dat Van Rompuy en Barroso bezig zijn een Europese uitvoerende macht te ontwikkelen, een Europees arrestatiebevel, een Europees immigratiebeleid. Het is toch evident dat dit aan het gebeuren is? Je kunt natuurlijk wel betogen dat je dit goed vindt. Maar beweren dat dit niet aan het gebeuren zou zijn, daar kan ik echt niet bij."

LvM: "Je kunt verschillende dingen betogen. Als je kijkt naar de begrotingspolitiek, die nu actueel is door de eurocrisis, en naar hoe in de afgelopen twee jaar de gezamenlijkheid ten opzichte van de lidstaten is versterkt, dan is dat een ontwikkeling die je niet mag onderschatten..."

TB: "... En die richting een soevereine bevoegdheid van Barroso gaat."

LvM: "De Europese Commissie krijgt meer macht over het toezicht, het wordt makkelijker te besluiten, met een meerderheid van landen, dat een bepaald land zich aan de regels moet houden of boetes krijgt. En dat hebben de regeringen, zeventwintig regeringsleiders, op het hoogste niveau besloten. Willens en wetens."

TB: "Willens en wetens, dat is nog maar de vraag."

LvM: "Natuurlijk hebben ze dat willens en wetens besloten!"

TB: "Het kunnen ook slaapwandelaars zijn geweest. Willens ja, maar wetens?"

LvM: "Als je uitgaat van slaapwandelaars, dan kunnen we moeilijk een discussie hebben."

TB: "Jij houdt je de hele tijd zo vast aan 'het is besloten'."

LvM: "Ik heb mijn argument nog niet afgemaakt, het is namelijk wel iets subtieler. Inderdaad is er besloten om bijvoorbeeld het toezicht op begrotingen vanuit Europa sterker te maken. Waarom? Omdat men tijdens die crisis heeft ervaren dat het lot van één land de hele eurozone aangaat. Als het in Griekenland uit de hand loopt, raakt dat rechtstreeks aan de portemonnee van de kiezers in Duitsland, Nederland, België, enzovoort. Men heeft dus gezegd: dit mag niet nog een keer gebeuren, we moeten een aantal dingen aanpassen. Maar het is pertinent niet zo dat de Europese Commissie, of

welke Europese instelling ook, nu tegen een bepaald land kan zeggen: jullie moeten dit of dat doen. Zolang elk land maar zelf zijn verantwoordelijkheid neemt en zijn bijdrage levert aan de stabiliteit van de eurozone als geheel, door bijvoorbeeld het tekort onder de 3 procent te houden.”

TB: “Wat wil je daar nu mee zeggen?”

LvM: “Dat er nog altijd een perfecte arbeidsdeling is tussen wat op centraal niveau wordt besloten, door alle lidstaten samen of door de instellingen, en wat elk land afzonderlijk doet. Elk land beslist zelf hoe het belastingen int, waar de inkomsten vandaan komen dus, en waar de uitgaven naartoe gaan. Wil men meer geld naar onderwijs, naar gezondheidszorg of naar defensie...”

TB: “... Wat jij nu allemaal zegt, dat betwist toch niemand?”

LvM: “Nou, jij betwist dat!”

TB: “Nee, dat betwist ik niet.”

LvM: “Jawel, want jij zegt dat alles naar de centraliteit gaat, naar Europa. En dat het voor jou als burger onmogelijk is nog invloed te hebben op hoe jouw land wordt ingericht. Dat is pertinent onjuist.”

TB: “Je maakt nu een *reductio ad absurdum* van mijn woorden. Waar het om gaat, is dat de essentiële eigenschappen van de staat – en dat zijn er drie: belastingen heffen, buitenlands beleid en leger – geleidelijk aan richting EU gaan. En wat dat eerste punt betreft, directe belastingen heffen, daarvoor worden op dit moment nog geen maatregelen genomen. Maar je ziet wel dat de grip van Brussel op de financiële huishouding van de lidstaten steeds groter wordt door middel van de begrotingsregels. Wat ik zeg, betekent niet dat burgers geen enkele invloed meer hebben via het nationale beleid, maar dat Europa bezig is om een staat te worden.”

LvM: “Dat zijn niet zomaar ‘bepaalde thema’s’, het gaat om de inrichting van de eigen welvaartstaat. Een groot veld van de nationale besluitvorming ligt nog volkomen open.”

HV: Thierry, je zei daarnet iets intrigerends. Volgens Luuk beslissen regeringsleiders willens en wetens om het Europese niveau te versterken. En in hun eigen land moeten die leiders verantwoording afleggen voor wat zij op Europees niveau doen. Jij reageerde met: “willens wel maar wetens niet”. Wat of wie zit daar dan achter? Is er een complot van mensen die er belang bij hebben het Europese niveau te versterken?

TB: “De institutionele structuur van de Europese Unie is zo dat er voortdurend maximaal gebruik kan worden gemaakt van wat is afgesproken. Dat zie je ook in de ontwikkeling van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en bij het Europese Hof van Justitie. Daar worden zaken afgesproken die in beginsel en op papier prachtig klinken, maar die vervolgens zo worden aangewend dat ze de meest verreichende implicaties krijgen in alle EU-landen. Dat zie je ook gebeuren met de gemeenschappelijke

markten, waar we het daarnet al over hadden. Op zich is het idee van een interne markt prima: lekker handel drijven, niks aan de hand. Tot die interne markt ineens wordt gebruikt om de grootste culturele verschillen tussen landen in te perken.

“Het ‘willens en wetens’ van Luuk suggereert dat er een bewuste afspraak was: dit gaan we doen en dat niet. Maar wie weet wat de volgende stap is op basis van wat we nu afspreken? Toen we destijds overeenkwamen om één gemakkelijke munt te hebben, was de afspraak ‘no bail-out’. En oh wacht, vergeten dat het helemaal niet kan! Nu we zoveel jaar verder zijn, zegt men ineens: ‘we hebben dit afgesproken’ en ‘wie a zegt, moet b zeggen’. Zo zie je dat de macht van de EU zich geleidelijk aan uitbreidt. En ik neem het jou kwalijk, Luuk, dat je nog altijd meegaat in die officiële retoriek. Want het is toch evident dat het grote EU-project iets anders is dan ‘we spreken dit nu even af’. Het is een fuik, van het een komt het ander. Dat is ook wat Jean Monnet en andere pioniers van de EU van het begin af aan hebben gezegd: we beginnen met economische samenwerking, op een heel klein gebied, en geleidelijk aan dijen we uit totdat die bevolkingen zo in de tang zitten dat ze geen kant meer op kunnen.”

HV: De Europese integratie is eenrichtingsverkeer?

TB: “Dat is de EU aan het doen. En wat ik een zinvolle vraag vind, is of we dat wenselijk vinden of niet. Wat ik níét zinvol vind, is dat ontkennen of je vasthouden aan ‘regeringsleiders hebben dat twintig jaar of zestig jaar geleden afgesproken, dus daar moeten we ons nu aan houden’. Ik begrijp niet hoe dat een bevredigend antwoord is op de situatie waarin we nu zitten.”

HV: Luuk, wat Thierry zegt, toon jij in “De passage naar Europa” ook aan: per definitie gaat men bijna altijd naar een versterking van het Europese niveau.

LvM: “Ja, maar niet zoals de stichters van Europa dachten dat het zou gaan. Daarom herken ik me volstrekt niet in het beeld dat Thierry schetst. Mensen als Monnet, Schumann en Spaak hadden inderdaad het idee: we gaan naar één Europa, dus maken we nu een soort regering in de dop, de Europese Commissie, die langzaam kan uitgroeien tot een volwaardige regering. En we maken een parlementaire vergadering, die in de toekomst een pan-Europees parlement kan worden, naar het voorbeeld van het Amerikaanse Congres. Dat hebben ze ook openlijk gezegd. Van het begin af aan is de economie niet het doel geweest, maar het middel om het politieke doel te bereiken – behalve voor de Nederlanders, zeg ik er nog eens bij. Natuurlijk was welvaart voor de bevolking voor alle betrokken landen ook wel een doel, maar vijf van de zes stichters hadden daarnaast een doel dat politiek van aard was. En dat hebben ze niet verzwegen, dus het is onzin om van een complottheorie te spreken of te zeggen dat het nooit is verteld, dat er een fuik in het donker is gespannen.

“Maar wat niet goed is verteld – dat neem ik de politieke leiders kwalijk en daar heb ik ook vaak over geschreven – is hoe Europa is veranderd na 1989. Dat de Europese Unie waar we nu in zitten, iets heel anders is dan de Gemeenschap die we vanaf de jaren vijftig hebben opgebouwd. Er is nooit goed uitgelegd dat we die Unie niet alleen hebben vanwege plannetjes van bepaalde leiders, maar dat we die ook hebben als antwoord op grote gebeurtenissen. Met de val van de Muur als meest doorslaggevende gebeurtenis op het Europese continent sinds het begin van de Koude Oorlog. Toen was een nieuwe Europese orde noodzakelijk omdat er chaos dreigde...”

TB: “... Volgens wie was dat noodzakelijk? Je praat zoals de technocraten in Brussel: ‘men dacht dat het noodzakelijk was.’ Wie dacht dat?”

LvM: “Niet waar, technocraten in Brussel praten heel anders. Misschien moet je toch eens wat vaker met hen gaan spreken. Zij hebben juist een volstrekt gebrek aan historisch besef.”

TB: “Ik ben het ermee eens dat er mensen waren die dit noodzakelijk achten, maar...”

LvM: “...Wat ik wilde zeggen, Thierry, is dat jij een politiek van het wantrouwen voorstaat, waarbij je genomen beslissingen niet serieus neemt en die alleen maar toeschrijft aan kwaadwillende en liegende politici. Dat is niet het wereldbeeld waarin ik mij kan vinden, en het is ook niet hoe beslissingen worden genomen.”

TB: “Kwaadwillend, dat woord heb ik niet gebruikt. En het is ook geen wereldbeeld waarover ik spreek.”

LvM: “Nu ja, misschien ben jij gewoon niet zo consequent.”

HV: Was het na de val van de Muur niet mogelijk om out of the box te denken? In plaats van een versterking van de Europese Unie in de steigers te zetten, had men de EU kunnen ontrafelen, bijvoorbeeld op het vlak van buitenlandse politiek. Volgens jou, Thierry, had dat ook gekund.

TB: “Ja. In mijn ogen is de Europese beschaving, of de bescherming van de Europese manier van leven, een heel belangrijk doel van de Europese Unie. Wellicht verschillen Luuk en ik daar niet eens zo veel in, maar ik denk wel dat de EU een verkeerde inschatting van de situatie heeft gemaakt. Te lang heeft ze het belang van nationale loyaliteiten onderschat. Ook heeft ze te lang te eenzijdig gekeken naar de voordelen van een muntunie en de problemen die daaraan vastzitten, te weinig besproken. En nu zitten we in een *deadlock*, in een absolute patstelling, omdat we veel te enthousiast zijn geweest in het almaar doorvoeren van de eenheidsgedachte.

“We moeten nu een veel losser samenwerkingsverband ontwikkelen, waarin we optimaal gebruik kunnen maken van onze eigen landen en waarin we kunnen samenwerken wanneer we daar de noodzaak toe voelen. Want voor de Europese Unie zie ik geen andere toekomst dan een bureaucratische dictatuur. En ik zie ook niet wat de gigantische problemen van zo’n losser verband zouden zijn. Wel snap ik dat daar

uitdagingen aan verbonden zijn, maar die zullen er altijd zijn en die zijn er ook altijd geweest. De wereld is altijd een gevaarlijke plek geweest.”

HV: Luuk, jij zegt dan weer: die noodzaak is er en die is evident.

LvM: “Ja, ik zie een noodzaak. Maar ik zie ook een vrije keuze.”

TB: “Maar wat is die noodzaak dan? Overtuig me daar nou eens van!”

LvM: “Zoals ik al heb gezegd: ik zie dat de huidige regeringen willen behouden wat er de afgelopen zestig jaren is opgebouwd. Omdat er heel veel energie, talent, tijd, politiek en menselijk kapitaal in zit. Er is iets bijzonders tot stand gebracht dat in 1946 niet denkbaar was. Dat zou jou als conservatief toch moeten aanspreken? Weliswaar is zestig jaar nog niet zo oud, maar het is toch al een begin van een geschiedenis...”

TB: “... Je hebt duidelijk mijn werk niet gelezen. Zo definieer ik conservatisme absoluut niet...”

LvM: “... Wat er is opgebouwd, willen ze ook behouden om samen de toekomst te betreden. En om de welvaart en veiligheid voor hun bevolkingen te garanderen, kunnen ze dat het best doen in het kader van de EU. Die biedt veel meer ruimte voor verschil dan jij schijnt te denken. De EU is een veel minder strak korset dan de oorspronkelijke gedachte van de Gemeenschap was...”

TB: “... De vraag was: wat is de noodzaak van die eenwording? Dat begrijp ik nog niet. En jij zou dat gaan zeggen.”

HV: Stel dat er geen Europese Unie bestond, zouden Nederland, België en Frankrijk er dan beter aan toe zijn?

LvM: “Dan wordt dit een gedachte-experiment. Wat is de noodzaak... in vergelijking waarmee?”

TB: “Een intergouvernamenteel samenwerkingsverband onder een vrijhandelscommissie.”

LvM: “De situatie waar we nu in zitten, is nu eenmaal ook een gegeven. Als je daar uit wilt, moet je ook praktisch denken. Gaan we de euro afschaffen? Terug naar de gulden, de Belgische frank en de Duitse mark? Dat kunnen we doen. Stoppen we met het Schengenverdrag? Krijgt iedereen weer zijn eigen paspoort? Opnieuw wachtrijen aan de grens? Kunnen we doen.”

TB: “Ik ben daar een groot voorstander van.”

LvM: “Ja, we kunnen dat allemaal doen, maar je moet dan ook de consequenties zien.”

TB: “Oké, laten we daar een boom over opzetten. Dat gebeurt te weinig. Wat zijn dan die gevolgen volgens jou?”

LvM: “Dat er ook relaties op het spel worden gezet.”

TB: “Relaties?”

HV: Wat is de prijs die de lidstaten zouden betalen als de EU op haar stappen zou terugkeren? Als bijvoorbeeld het Schengenverdrag ontmanteld zou worden, want volgens Thierry is het verdrag onhoudbaar. Dan krijg je dus weer grenscontroles.

LvM: “Nou, dat kan.”

TB: “Dat is toch niet zo erg? Ik vind het eigenlijk wel leuk, die grenscontroles. Ik vind ook geld wisselen leuk, ik ben een groot voorstander van eigen munten.

“Ernstig nu: de thema’s immigratie en nationale culturen zullen de verkiezingen in alle West-Europese landen domineren. Zeker in de komende tien jaar, misschien wel de komende eeuw. Het is ondenkbaar – en onhoudbaar in mijn ogen – dat die thema’s niet meer in nationale handen zijn door Schengen. Een generaal pardon voor illegalen in de ons omringende landen heeft directe consequenties voor Nederland, of welk ander naburig land ook. Mensen kunnen zich hier dan plots komen vestigen. Dat is ondoenlijk, dat is niet goed. Ik ben ervan overtuigd dat het geen democratisch draagvlak kan behouden. Volkeren hebben recht op hun eigen grenzen, dat is heel belangrijk. Je hoeft natuurlijk niet meteen een deksel op je land te doen. Je kunt heel open blijven: mensen kunnen bijvoorbeeld gemakkelijk een vergunning krijgen om zich te vestigen. Maar je wilt daar toch zelf de controle op behouden.”

LvM: “Hoe wil je dat deksel dan vermijden?”

TB: “Zoals ik net zei: je kunt een heel open vergunningenstelsel ontwikkelen, je kunt werken met een *green card*, zoals in de VS, waarbij je mensen het recht geeft een aantal jaar in jouw land te wonen en werken. Er is een scala aan mogelijkheden, zoals je ziet in de ons omringende landen die niet bij Schengen horen.”

LvM: “Maar er zijn ook landen die wel bij Schengen horen en die dat erg aantrekkelijk vinden, terwijl ze niet in de EU willen. Zoals Zwitserland en Noorwegen.”

TB: “Wat wil je daarmee zeggen?”

LvM: “Dat Schengen misschien niet alleen maar een complot is van de Europese superstaat, maar dat er ook economische afwegingen zijn.”

TB: “Er zijn allerlei afwegingen, maar de vraag is of het ons zo enorm veel zou kosten als we niet bij Schengen zouden zijn – want dat lijkt je te zeggen. Of begrijp ik het niet goed?”

LvM: “Ik denk dat het ook een klap zou zijn voor de door ons beiden zeer geliefde interne markt. Afgezien daarvan is er ook een politieke prijs, maar die is wat ongrijpbaarder. Het gaat vooral om de economische kosten, maar er zou ook een verlies aan vertrouwen tussen landen ontstaan. En dat is niet onbelangrijk.”

TB: “Dit is interessant, want op dit punt verschillen wij van mening. Volgens mij zouden de relaties tussen de Europese landen als gevolg van de EU wel eens veel slechter kunnen worden. Hoge muren maken goede burens. Als je op elkaars lip zit, krijg je frictie. In plaats van oorlog te voorkomen, denk ik dat de EU wel eens tot oorlog zou kunnen leiden.”

LvM: “Ik begrijp je argument, maar dat denk ik niet. Al zie je in de eurocrisis wel dat de sterkere verwevenheid tot meer frictie leidt.”

TB: “Zijn we dan niet ver, Luuk? Moet je dat niet erkennen?”

LvM: “Voorlopig zijn de fricties beheersbaar.”

TB: “Maar kijk eens hoe snel die zijn opgekomen! Neem nu de prognoses van de EU-landen. Wat gaat er de komende vijf of tien jaar gebeuren met de economie in West-Europa? Vanochtend stond er nog een grote kop in *Le Monde* over de dramatische situatie in Spanje. Het wordt toch alleen maar erger? Wat kun je nou realistisch gesproken verwachten?”

LvM: “We moeten het niet alleen over de EU hebben, maar kijken naar de uitdagingen waar alle West-Europese landen voor staan, Unie of geen Unie.”

TB: “Daar wil ik het heel graag over hebben, maar ik stelde jou net een directe vraag: hoe kun je verwachten dat het wel zal meevallen als je ziet wat er in heel korte tijd aan ressentiment is opgekomen? Als het de komende vijf of tien jaar alleen maar erger wordt?”

LvM: “Heb ik gezegd dat het mee zou vallen? Ik heb gezegd dat het beheersbaar is, dat is iets anders.”

HV: Laat ons het hebben over het democratische gehalte en de legitimiteit van de EU. Thierry, jij stelt dat democratie alleen op nationaal niveau kan worden georganiseerd. Acht jij het per definitie onmogelijk dat men het Europese besluitvormingsproces op een democratische manier kan organiseren? Kun je de “bureaucratische dictatuur”, zoals jij de EU noemt, niet democratiseren?

TB: “Een democratie vereist een publiek debat. Daarvoor moet je niet alleen dezelfde taal spreken, je hebt ook gedeelde waarden en referentiekaders nodig. Je hebt een politieke ruimte nodig en die bestaat niet op Europees niveau. En ik zie die ook niet ontstaan. Meerderheidsbesluitvorming werkt alleen als je een groep bent: als je met elkaar op vakantie wilt, dan ga je stemmen of je naar de bergen of naar zee gaat. Maar als je geen groep hebt, werkt meerderheidsbesluitvorming helemaal niet. Want het deel dat niet naar zee wil, zegt dan: gaan jullie maar, wij gaan toch wel naar de bergen. Je kunt alleen bij meerderheid een besluit nemen als je al een collectief bent. En dat is Europa niet, dus kan het Europees Parlement nooit legitieme meerderheidsbesluiten nemen. Daarom heeft het parlement het ook altijd over ‘consensus’. Daar mag geen oppositie zijn omdat dan duidelijk zou worden dat er geen Europese vertegenwoordiging is. Omdat er helemaal geen Europees volk bestaat.”

HV: Luuk, jij idealiseert het democratische gehalte van de EU op dit moment ook niet. Ook jij denkt dat de EU democratischer georganiseerd kan worden. Kan dat zonder dat er sprake

is van één Europees volk en één Europese publieke opinie? Zie je een oplossing in bijvoorbeeld de rechtstreekse verkiezing van de commissievoorzitter?

LvM: “Dat lijkt me geen goed idee. *Une fausse bonne idée*, zegt men in het Frans, een zogenaamd goed idee. Het correspondeert niet met de natuur van de publieke opinie en met de politieke staat van de Unie op dit moment.”

HV: Hoe kan het dan wel democratischer?

LvM: “Het Europees Parlement heeft een iets te verheven opvatting van zijn eigen rol. Het is niet in staat één Europese publieke opinie te vertegenwoordigen en de macht van de nationale parlementen te vervangen.”

HV: Dus jij wil de macht van dat parlement nog terugschroeven?

LvM: “Het parlement heeft een nuttige rol in het evenwicht tussen de instellingen: de Commissie in de gaten houden, onderwerpen zoals privacy en databescherming bewaken. Daar speelt het parlement zijn rol als tegengewicht tegen de executieve. Ze verdedigt het belang van de burgers ten opzichte van de staat. Maar het is vrij evident dat het parlement niet het klankbord is van de Europese publieke opinie. In mijn boek ben ik daar ook eerder ironisch over dan dat ik het idealiseer.”

TB: “Jij had het daarnet over de mondiale uitdagingen van vandaag en de EU die op het wereldtoneel grote maatregelen moet nemen. Dan doel je op handelsblokkades of andere grote internationale interventies. Hoe zouden die ooit democratisch kunnen zijn als je erkent dat er geen Europees publiek debat is?”

LvM: “Europa is meer dan één parlement, er zijn ook zevenentwintig nationale parlementen.”

TB: “Als je het intergouvernementeel regelt, heb je geen EU nodig. Het is het een of het ander.”

LvM: “Feitelijk is het noch het een, noch het ander. En feitelijk werkt het.”

TB: “Ja, maar toch niet democratisch, en daar ging het even om. Een voorwaarde voor democratie is toch dat je weet waar een beslissing genomen wordt? In het ene parlement of in het andere. Als het in achterkamertjes wordt beslist, kan het niet democratisch zijn.”

HV: Luuk zegt: een beslissing moet niet noodzakelijk in een parlement worden genomen om democratisch te zijn.

TB: “Dat begrijp ik niet.”

HV: Ministers zijn verantwoording verschuldigd aan hun parlement.

LvM: “En als ministers worden overstemd, moeten ze verantwoording nemen voor het feit dat ze overstemd zijn. Nu bestaat er bij de nationale politieke leiders inderdaad een

grote terughoudendheid voor een ultieme democratisering van de EU. Omdat dit zou leiden tot een grote dramatisering van de Europese politiek en dat zou wel eens grotere spanningen kunnen geven dan wat de Unie aankan. Daarom zit er ook zo'n grote dwang tot consensus in de besluiten. Na afloop moet iedereen – of het nou de Sloveense of de Nederlandse premier is – naar huis kunnen gaan en melden dat er een besluit is genomen waarmee hij op punten heeft gewonnen. Zoals Balkenende destijds zei: 'We hebben onze elementen binnengehaald.' Dat is heel moeilijk te veranderen en daarom is het beter de EU te zien als een verzameling van nationale politieke ruimtes die beslissingen nemen in het bewustzijn dat ze met anderen in diezelfde ruimte zitten. En zo kijk ik ook naar de kwestie van de Europese identiteit. Er is niet één Europees volk en het zal ook niet zomaar ontstaan."

HV: Daarover zijn jullie het eens, gedeelde waarden en referentiekaders binnen de Europese Unie zijn beperkt. Maar een buitenstaander ziet die misschien wel. In de EU is het bijvoorbeeld ondenkbaar dat een land nog zou beslissen de doodstraf in te voeren, maar in Amerika verschillen de staten op dat gebied van elkaar. Overal in Europa bestaan er meerderheden die een sterkere sociale bescherming promoten, overal in de EU vindt men de scheiding tussen kerk en staat belangrijk. Onze gemeenschappelijke waarden en referentiekaders zijn zo evident dat we ze niet eens zien.

LvM: "Dat is een heel juiste observatie. Van buitenaf zie je meer eenheid in de verscheidenheid, maar in Europa speelt het narcisme van het kleine verschil. Wij zien wel het onderscheid met onze buurman, maar niet wat we als Europeanen met zijn allen gemeen hebben. Als je op vakantie gaat naar China en je landt nadien in Praag, voelt het daar heel Europees aan. Maar eenmaal terug thuis vergeet je dat weer en voel je je opnieuw Belg of Nederlander."

TB: "Ik deel de observatie dat de Europese cultuur bestaat. Er is een Europese cultuursfeer die vroeger, voordat we onze koloniën opgaven, de hele wereld bestreek, maar die nu tot een kleiner grondgebied beperkt is. Maar behoren tot één cultuurkring is nog iets anders dan lidmaatschap van dezelfde natie. Wie dat als argument aanwendt voor de Europese eenwording maakt in mijn ogen een categoriefout.

"Maar ik wilde eigenlijk iets aan Luuk vragen. In je boek *Politicide* beschrijf je op een heel overtuigende manier hoe het mis ging met de Franse politieke filosofie en hoe een serie van Franse filosofische scholen de democratische politiek de nek heeft omgedraaid. Pas met Raymond Aron is het hele idee van democratie teruggekeerd, hebben de mensen weer aanvaard: je kunt voor of tegen iets zijn. En je schrijft over een historisch determinisme, dat haaks staat op de liberale democratie. Uiteindelijk overwint wel de democratie, maar de twintigste eeuw is in Frankrijk grotendeels de eeuw van het historisch determinisme. Uit je boek begrijp ik ook dat jij een aanhanger bent van de

liberale democratie en dat je het historisch determinisme in principe afwijst. Nu heb ik het idee dat jij gevallen bent voor een nieuw historisch-deterministisch project en dat je je in dienst stelt van de mensen die bezig zijn de liberale democratie de nek om te draaien net als de filosofen die je bekritiseert.”

LvM: “Nee, ik ben nog altijd zeer geïnspireerd door het werk van Aron. Dat speelt ook in mijn boek over Europa een belangrijke rol. Ik benadruk juist, zowel in historische analyses als in hoe ik tegen de toekomst aankijk, het moment van de vrije beslissing van de politiek. Voortdurend wijs ik op de autonomie van de politieke beslissing. En daarmee strijk ik tegen de haren in van heel wat mensen; zij die menen dat Europa zich, op basis van alleen maar idealisme, zal ontwikkelen tot wat zij vinden dat het moet zijn.

“Vandaar dat *De passage naar Europa* ook wemelt van de verwijzingen naar Machiavelli, de grote politieke denker. Vandaar ook dat meerdere actieve politici mijn boek lezen als een ode aan de politiek. Nu mijn boek in het Frans is vertaald, merken de eerste lezers uit politieke hoek het ook weer op: telkens benadruk ik de openheid van de toekomst. En, terugkijkend, ook de toevalligheid van wat tot stand is gekomen. In *De passage* zitten allerlei momenten waarop het anders had kunnen lopen.”

TB: “Ik begrijp wat je zegt over je boek, maar daar heb ik het niet over. Kijk jij echt zo naar het heden? De Europese Unie is toch bezig met het afschaffen van de democratie?”

LvM: “Nu doe jij aan zelfprojectie op mij. Je moet me toch echt geloven als ik zeg...”

TB: “... Jij ziet het dus oprecht niet zo dat de EU tot doel heeft de democratie af te schaffen?”

LvM: “Nee, dat zie ik niet zo. Mijn taak is juist een beetje te wrikken en andere woorden binnen te brengen, historische en politieke woorden, in dat Brusselse vertoog van ‘bureaucratie’ en ‘noodzaak’ en het soms schaapachtige idealisme. Dat vind ik een heel wezenlijke rol die in het verlengde ligt van mijn liberaal-politieke engagement sinds ik *Politicide* heb geschreven. Omdat het voortdurend gaat om een beslissing op een bepaald moment van de geschiedenis. En dat is ook toch een van de lessen die ik uit Raymond Aron heb gehaald: dat het in de politiek altijd een combinatie is van noodzaak en vrijheid. Dat zit er al in bij Machiavelli, in dat beroemde hoofdstuk 25 van *Il Principe*, dat ik ook citeer. Hij zegt dat de helft van de geschiedenis noodzaak is en dat we voor de andere helft vrij zijn – en die combinatie is voor mij heel wezenlijk. De noodzaak zit deels in de krachten van de buitenwereld en deels in wat we al hebben opgebouwd. Maar daarbinnen is er nog altijd die vrijheid, en over de verhouding tussen die twee verschillen wij van mening.”

HV: Maar jullie zijn het er wel over eens dat de manoeuvreerruimte van de traditionele staten om zelf nog beleid te voeren met de tijd flink afneemt. Thierry, jij wordt daar treurig van

en zegt dat dit per definitie minder democratisch wordt. En Luuk, jij zegt: dat is een democratische beslissing, of toch een beslissing die democratische legitimiteit heeft. En als beslissingen eenmaal op Europees niveau genomen worden, kun je ze ook nog op een democratische manier nemen.

LvM: “Ik zeg ook – en dat is nog onvoldoende aan bod gekomen – dat een gedeelte van de beperkte manoeuvreerruimte weinig met de EU heeft te maken. Europese regels zijn alleen maar een vertaling van externe druk.”

HV: Zwitserland heeft ook steeds minder manoeuvreerruimte.

LvM: “Precies. Europa heeft economisch gezien niet meer zo’n geprivilegieerde positie als in de eerste dertig jaar na de Tweede Wereldoorlog en de opkomende economieën betekenen een enorme concurrentie voor onze arbeid. Daarom moeten alle Europese landen, EU of geen EU, hun welvaartstaat hervormen. Daarom kunnen we niet meer doen wat we dertig jaar hebben geprobeerd: de concurrentie te lijf gaan door onze schulden publiek en privaat te laten oplopen. Daarom moet iedereen zijn schulden naar beneden brengen. Je kunt dan wel zeggen ‘dat moet van Europa’, maar een schuld van 160 procent van je nationale inkomen is sowieso onhoudbaar, of je nu in de EU bent of niet. Er zijn dus mondiale economische krachten aan het werk die de manoeuvreerruimte hoe dan ook kleiner maken.”

TB: “Maar dat is toch altijd zo geweest?”

LvM: “Het gaat met pieken en dalen.”

TB: “Ik begrijp niet hoe je de EU niet als een inbreuk op de liberale democratie kunt zien.”

HV: De Europese integratie is een jaar of zestig geleden begonnen, zes landen die gingen samenwerken op het vlak van kolen en staal. De impact van die Europese Unie is pas groot geworden sinds de Europese akte, eind jaren tachtig, begin jaren negentig. Dat is dus een heel recent project, waar jij, Thierry, pessimistisch over bent. “Je kunt dat niet democratisch organiseren, want er is geen Europees volk.” Maar kun je zoiets wel verwachten na slechts twintig jaar?

TB: “Ik geloof niet in het idee van schaalvergroting. Het Europese project past in een denkspoor waarbij ook allerlei fusies zijn ingesteld. Grote scholen, grote ziekenhuizen, grote universiteiten – allemaal vanuit het idee: dat leidt tot schaalvoordeel. Maar dit economische model vergeet heel wat factoren. Het leidt tot een bureaucratie- en managementlaag die helemaal niet efficiënt is, je raakt veel betrokkenheid van werknemers kwijt omdat de organisatie te groot wordt.

“In dat verband zie ik het niet als een nadeel dat Europa zo divers is, ik zie het als een kans. Al die landen met hun eigen economieën, het zou toch fantastisch zijn als die monetair konden ademen? Griekenland kan dan een hogere of een lagere rente

hebben dan Nederland. Of een land kan zijn munt devalueren en daardoor goedkoper worden. Niet alleen voor toeristen, maar in het geval van bijvoorbeeld Griekenland ook voor Nederlandse boeren, die de landbouwgronden op een goedkope manier kunnen exploiteren. Want wij hebben knowhow en zij hebben grond en arbeidskrachten. Er zijn juist veel kansen verbonden aan decentraliteit, diversiteit en kleinschaligheid. Dat vergeten we op dit moment volkomen, terwijl we om ons heen toch zien dat grote scholen en grote ziekenhuizen niet goed werken.”

HV: Zie jij ook die voordelen van diversiteit, Luuk? Of denk jij veeleer: het is wel mooi dat er culturele verschillen bestaan, maar als er wat minder zouden zijn, als we wat meer Europeaan zouden zijn, dan was Europa makkelijker bestuurbaar?

LvM: “Dat laatste denk ik zeker niet. De culturele verscheidenheid is heel wezenlijk voor Europa als continent.”

HV: Maar bemoeilijkt ze de uitbouw van de EU niet?

LvM: “Natuurlijk, maar het is een historisch en sociologisch feit van de eerste orde waar je rekening mee hebt te houden.”

HV: Maar hadden we niet de eurocrisis sneller en makkelijker kunnen oplossen als...

LvM: “... Als Duitsers Grieken waren? Of andersom? In beide gevallen hadden we de geldpers opengezet, denk ik. *(lacht)* Nee, dat is allemaal zo hypothetisch.

“Nogmaals: ik probeer vaak de valse tegenstellingen te doorbreken, ook in het denken over identiteit. In Brussel werken wel mensen die streven naar eenwording in de identiteit. ‘Mensen moeten allemaal Europeanen worden’, het Duitse model. Je hebt die beroemde uitspraak van vlak na de Italiaanse eenwording rond 1860: ‘We hebben Italië gemaakt nu moeten we nog Italianen maken’. Dat herhalen sommige mensen in Europa wel eens: Europa is er, nu nog Europeanen maken. Maar daar kom je niet ver mee – en dat laat ik ook merken –, zeker niet als je denkt dat de Europese identiteit de nationale identiteiten gaat vervangen.

“Wel belangrijk, en ook realistischer, is het groeiende besef dat we Europeanen zijn en dat we als Fransen, Finnen, Nederlanders en Belgen samen in Europa zitten. Dat is dus niet de strategie van de ‘eenwording’, maar de strategie van het ‘samenzijn’ als lid van de club. Helemaal aan het begin van dit gesprek hadden we het al over wat die eurocrisis – toevallig en per ongeluk – in gang heeft gezet bij de bevolking: het besef dat ze samen in die euro zitten, al is het misschien tegen wil en dank. Dat is opmerkelijk.

“Het is een bescheidener manier om naar het identiteitsvraagstuk te kijken. Niet ‘we moeten één worden’, maar het besef dat we nu eenmaal op dit stuk van de aarde wonen, met ongeveer vijfhonderd miljoen mensen, en dat we een aantal instellingen

samen hebben, maar dat we allemaal ook nog onze eigen taal en onze eigen instellingen hebben.”

HV: In hoeverre is taal daarin een belangrijke factor?

LvM: “Taal is een belemmering voor één Europese publieke ruimte, daarover ben ik het met Thierry eens. Maar het betekent niet dat je geen Europees debat kunt voeren in de verschillende nationale ruimtes. Wetenschappers die daar onderzoek naar deden – is er een Europese publieke ruimte? – gingen indertijd kijken bij Euronews, *The European Voice*, een Brusselse clubkrant... Daar zat het natuurlijk niet. Maar toen onderzoekers tien jaar later nagingen hoe er in de verschillende nationale kranten over Europese onderwerpen werd bericht, zagen ze dat het soms erg uiteenliep, maar dat op andere momenten hetzelfde soort debat speelde in verschillende landen. Dat zag je met de euro, dat heb je natuurlijk ook vaak met institutionele debatten of met de kwestie van de uitbreiding. Dat is typisch een vraag die iedereen aangaat. Laten we nog iemand binnen als lid van de club, ja of nee? Alle leden moeten erover meepraten.”

HV: Kunnen we in verschillende talen eenzelfde debat voeren, zoals het nu bij de eurocrisis gebeurt? Overal zit het vooraan in het nieuws, iedereen praat erover.

TB: “Bij een debat kijk je iemand in de ogen en kun je hem of haar tegenspreken. Wat we hier nu doen, zou niet kunnen als er twee tolken bij zaten en een van ons in het Ests sprak en de ander in het Italiaans. Onderling zou het nog enigszins kunnen werken, maar een debat is ook voor de bühne.”

HV: Een democratie kan volgens jou dus alleen maar binnen eenzelfde taal.

TB: “Dat denk ik, ja.”

LvM: “Je bent hier wel in België, let dus een beetje op je woorden. *(lacht)*”

TB: “In honderdtachtig jaar is het nog niet gelukt een Belgische nationaliteit te ontwikkelen, hoe verwachten we nu ooit een Europese te kunnen maken?”

LvM: “Taal is een lastige kwestie.”

HV: Intussen is duidelijk wat jullie wenselijk achten voor de ontwikkeling van de EU. Maar hoe zien jullie, realistisch, de EU over vijf jaar en over vijftig jaar?

TB: “Ik denk dat het heel snel kan gaan. Over een paar jaar bestaat de euro niet meer. En over tien jaar, misschien vijftien jaar, is het gedaan met de EU. De heiligheid is eraf. Het wordt duidelijk dat het geen geld oplevert, dat het tot benauwende regelgeving leidt, dat het Europese Hof van Justitie samen met de Commissie een voortwoekerende machine is die steeds meer beleid centraal gaat regelen. Dat blijft niet werken, vroeg of laat stapt een van de grote landen eruit en is het klaar. Over vijftien jaar kunnen we

hier opnieuw bijeenkomen en kunnen we praten over hoe we die vrijhandelszone en die grote *commonwealth* organiseren.”

LvM: “Laten we er dan meteen een weddenschap van maken: ik denk dat er over vijftien jaar wel nog een EU zal zijn.”

HV: En hoe zal ze er dan uitzien? De EU van nu is ook een andere dan die van vijftien jaar geleden.

LvM: “Ja en daarom is een antwoord op deze vraag juist zo moeilijk. Niemand had in 1997 kunnen bedenken hoe de EU er vandaag zou uitzien. En nog vijftien jaar eerder, in 1982, was de huidige situatie nog minder denkbaar.”

HV: De EU heeft zich in die periode wel altijd versterkt. Zet die lijn zich door of komt er toch een gedeeltelijke ontmanteling?

LvM: “Ik hoop op een versterking van de tussensfeer met, zoals nu, levende nationale democratieën waarbij de nationale parlementen beslissingen nemen in het besef dat ze een gezamenlijke Europese ruimte vormen. Tegelijk denk ik wel dat als gevolg van deze crisis veeleer de binnensfeer, die van de instellingen, sterker wordt, hoewel ik mij daar dan persoonlijk tegen zal uitspreken. Daarom is het belangrijk dat we dit debat ten gronde hebben gevoerd, want uiteindelijk draait het om de instemming van de publieke opinie. Dat is ook onze gedeelde overtuiging, denk ik. In de beginjaren kon de EU heel bureaucratisch zijn omdat ze erg ver van de mensen af stond.”

HV: Dertig jaar lang kon men de Unie onder een stolp opbouwen.

LvM: “Het was voor de boeren, voor de industriëlen, niet voor het gewone volk. Maar met de euro en met Schengen, vrij recentelijk dus, is er een grote omwenteling gaaude die maakt dat Europa veel dichterbij de mensen komt. Dat leidt nu tot spanningen, maar ik hoop dat we daar goed doorheen komen. En ik heb er wel vertrouwen in omdat de krachten die Europa bijeenhouden – economische krachten, politieke krachten en ook psychische krachten bij de bevolking – volgens mij sterker zijn dan de krachten die de EU ondermijnen.”

Op dit punt van het debat valt er voor het eerst een stilte tussen de sprekers. Vos vult die op door in één zin de kern van het interview te vatten: Baudet gelooft niet in schaalvergroting en Van Middelaar denkt dat de krachten die de EU bijeenhouden zo sterk zijn dat de grote schaal heel blijft. Baudet zegt dat er nog veel onaangeraakte thema's zijn in de Europa-discussie, maar vindt dat er een mooi punt is bereikt waarop de overeenkomsten en verschillen tussen hem en Van Middelaar duidelijk zijn. Afspraak op 29 maart 2027 om te zien wie de weddenschap over Europa heeft gewonnen.

Het gesprek tussen Thierry Baudet en Luuk van Middelaar vond plaats op donderdag 29 maart 2012 in Taverne du Passage in Brussel. Hendrik Vos stelde de vragen. Luc Devoldere en Pieter Coupé, de hoofdredacteur en de redactiesecretaris-eindredacteur van *Ons Erfdeel*, luisterden mee. Pieter Coupé schreef het gesprek uit.

LITERATUUR

THIERRY BAUDET, *De aanval op de natiestaat*, Bert Bakker, Amsterdam, 2012, 240 p.

THIERRY BAUDET EN MICHIEL VISSER, *Revolutionair verval en de conservatieve vooruitgang in de achttiende en negentiende eeuw*, Bert Bakker, Amsterdam, 2011, 432 p.

THIERRY BAUDET EN MICHIEL VISSER, *Conservatieve vooruitgang. De grootste denkers van de twintigste eeuw*, Bert Bakker, Amsterdam, 2010, 416 p.

LUUK VAN MIDDELAAR, *De passage naar Europa. Geschiedenis van een begin*, Historische Uitgeverij, Groningen, 2009, 532 p.

LUUK VAN MIDDELAAR, *Politicide. De moord op de politiek in de Franse filosofie*, Historische Uitgeverij, Groningen, 1999, 260 p.
